

[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/732475/IPOL_STU\(2022\)732475_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/732475/IPOL_STU(2022)732475_EN.pdf)

16. *Council of Europe*, Directorate General Human Rights and Rule of Law, The impact of COVID-19 on human rights and the rule of law - Our action, accessible at <https://www.coe.int/en/web/human-rights-rule-of-law/covid19>
17. *European Union Agency for Fundamental Rights*, Fundamental rights and the Russian war of aggression against Ukraine, accessible at <https://fra.europa.eu/en/themes/ukraine>
18. *European Union Agency for Fundamental Rights*, The coronavirus pandemic and fundamental rights: A year in review (2021), accessible at <https://fra.europa.eu/en/publication/2021/coronavirus-pandemic-focus>
19. *European Union Agency for Fundamental Rights*, Fundamental Rights Report 2022, accessible at <https://fra.europa.eu/en/publication/2022/fundamental-rights-report-2022>
20. *UN Human Rights Council*, Russia responsible for 'widespread death and destruction' in Ukraine, accessible at <https://news.un.org/en/story/2023/02/1133927>
21. Country Report for Austria, Oxford Compendium of National Legal Responses to Covid-19, accessible at <https://lexatlas-c19.org/austria/>
22. Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, 2022 Country Reports on Human Rights Practices: Ukraine accessible at <https://www.state.gov/reports/2022-country-reports-on-human-rights-practices/ukraine/>

Krystyna Ziółkowska

doktor nauk prawnych

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego

w Olsztynie, Polska

OCHRONA PRAWNA UCHODźCÓW W ZWIĄZKU Z KONFLIKTEM ZBROJNYM PROTECTION OF THE RIGHTS OF FOREIGNERS IN CONNECTION WITH THE ARMED CONFLICT

Każdy konflikt zbrojny, który wybucha na terenie jakiegokolwiek państwa powoduje wiele problemów dla jego obywateli. W skrajnych przypadkach są oni zmuszeni do ucieczki przez agresją związaną z działaniami wojennymi. W państwie chroniącym przez skutkami wojny stają się uchodźcami. W związku z wybuchem konfliktu zbrojnego w danym państwie pojawia się naruszenie, a wręcz łamanie praw człowieka. Szczególnie dotyczy to ludności cywilnej, tej najbardziej narażonej na brak ochrony, najmniej uzbrojonej. Ofiarami wojny często są kobiety z dziećmi oraz osoby w wieku starszym (podeszłym). Toteż te grupy osób najczęściej podejmują decyzję o ucieczce z ojczystego kraju, jednocześnie szukając schronienia dla swoich rodzin, niejednokrotnie ratując tym samym swoje życie. Jedni świadomie i dobrowolnie godzą się ryzykować życiem, poświęcać, wpisując ryzyko śmierci w swoją profesję żołnierską. Inni nie chcą a muszą je ryzykować i

poświęcać, choć są cywilami, bo prawo międzynarodowe jest słabo przestrzegane [1, s. 52].

W momencie wybuchu wojny w Ukrainie, przed Polską stanęły również nowe wyzwania w związku dużą falą uchodźców, która zaczęła przybywać w bardzo szybkim tempie. Reakcja społeczeństwa oraz państwa miała na celu udzielenie pomocy osobom uciekającym przed konfliktem zbrojnym. Każdy człowiek przybywający na teren Polski powinien być objęty prawami, które są zagwarantowane w polskiej Konstytucji oraz innych aktów prawnych obowiązujących w kraju. Treść art. 56 Konstytucji RP wyraźnie wskazuje na prawo do azylu oraz określa status uchodźcy: „1. Cudzoziemcy mogą korzystać z prawa azylu w Rzeczypospolitej Polskiej na zasadach określonych w ustawie. 2. Cudzoziemcowi, który w Rzeczypospolitej Polskiej poszukuje ochrony przed prześladowaniem, może być przyznany status uchodźcy zgodnie z wiążącymi Rzeczpospolitą Polską umowami międzynarodowymi” [2]. Należy podkreślić, że status azylanta lub uchodźcy mogą uzyskać tylko cudzoziemcy czyli obywatele innych państw lub bezpaństwowcy. Mogą one korzystać z praw i wolności zapewnionych w Konstytucji RP, w momencie znajdowania się pod władzą Rzeczypospolitej. Zaznaczyć trzeba, że status azylanta nie jest przyznawany w trybie automatycznym. Przede wszystkim należy spełnić określone warunki, przedstawić przed odpowiednimi organami państwowymi uzasadnione powody, zachowując odpowiednie procedury, które są wymagane przez prawo. Procedura ta musi być zgodna z zasadami konstytucyjnymi, a określa je ustawa lub umowa międzynarodowa.

Podstawowym aktem prawnym regulującym udzielanie ochrony cudzoziemcom w Polsce jest obecnie ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej [3]. Określa ona zasady, warunki i tryb udzielania cudzoziemcom ochrony w Polsce oraz organy właściwe w tych sprawach, korzystając z dorobku Konwencji dotyczącej statusu uchodźców, sporządzonej w Genewie dnia 28.07.1951 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 119, poz. 515 i 516) oraz Protokołu dotyczącego statusu uchodźców, sporządzonego w Nowym Jorku dnia 31.01.1967 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 119, poz. 517 i 518), z którymi jest zgodna [4, s.10]. W ustawie oraz Konwencji Genewskiej uchodźcę określa cudzoziemca, który na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem w kraju pochodzenia z powodu rasy, religii, narodowości, przekonań politycznych lub przynależności do określonej grupy społecznej nie może lub nie chce korzystać z ochrony tego kraju. Status uchodźcy nadaje się wszystkim członkom najbliższej rodziny objętym wnioskiem o nadanie statusu uchodźcy, w tym małoletnim dzieciom towarzyszącym cudzoziemcowi i małżonkowi, jeśli wyraził na to zgodę na piśmie. Małżonek wnioskodawcy może również złożyć osobny wniosek o nadanie statusu uchodźcy [4, s. 12]. Zdarzają się również sytuacje, które dają podstawę prawną organowi państwowemu do odmowy udzielenia statusu uchodźcy.

Takimi przesłankami są między innymi:

- fakt nieistnienia obawy przed prześladowaniem w kraju pochodzenia,
- jeśli dana osoba korzysta z ochrony lub pomocy organów lub agencji Narodów Zjednoczonych innych niż Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych do Spraw Uchodźców oraz ma praktyczną i prawną możliwość powrotu na terytorium, gdzie taka ochrona lub pomoc jest dostępna, bez zagrożenia jego życia, bezpieczeństwa

osobistego lub wolności,

- istnieją poważne podstawy, aby sądzić, że popełnił zbrodnię przeciwko pokojowi, zbrodnię wojenną, zbrodnię przeciwko ludzkości, podzegał do niej lub w inny sposób pomagał w jej popełnieniu,
- jest winny działań sprzecznych z celami i zasadami Narodów Zjednoczonych,
- popełnił zbrodnię o charakterze niepolitycznym przed złożeniem wniosku o nadanie statusu uchodźcy,
- jest uważany przez organy władzy RP za osobę mającą prawa i obowiązki związane z posiadaniem obywatelstwa polskiego,
- złożył kolejny wniosek o nadanie statusu uchodźcy, w którym obawa przed prześladowaniem jest oparta na okolicznościach celowo wytworzonych po ostatniej odmowie nadania statusu uchodźcy.

W momencie wybuchu konfliktu zbrojnego w Ukrainie, Polska w trybie przyspieszonym przygotowała ustawę o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, która określa szczególne zasady zalegalizowania pobytu obywateli Ukrainy, którzy przybyli na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z terytorium Ukrainy w związku z działaniami wojennymi prowadzonymi na terytorium tego państwa, oraz obywateli Ukrainy posiadających Kartę Polaka, którzy wraz z najbliższą rodziną z powodu tych działań wojennych przybyli na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej [5]. Ustawa przede wszystkim w normach prawnych określa między innymi zasady powierzania pracy obywatelom Ukrainy, utworzenie specjalnego Funduszu Pomocy, szczególne zasady przedłużania okresów legalnego pobytu, regulacje dotyczące kształcenia, wychowania i opieki dzieci i uczniów będących obywatelami Ukrainy, zasady organizacji i funkcjonowania uczelni w związku z zapewnianiem miejsc na studiach, a także zasady podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej przez obywateli Ukrainy, przebywających legalnie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Natomiast w dniu 28 stycznia 2023 r. weszła w życie ustawa o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw [6]. Znowelizowane przepisy dotyczą przede wszystkim zasad pobytu obywateli Ukrainy na terytorium Polski, wprowadza do art. 4 regulującego nadawanie numeru PESEL obywatelowi Ukrainy, którego pobyt na terytorium Polski jest legalny (na podstawie art. 2 ust. 1), jednoznaczny termin na złożenie wniosku w tej sprawie. Zgodnie z brzmieniem art. 4 ust. 2 ustawy specjalnej wniosek ten będzie należało złożyć w terminie 30 dni od dnia przybycia na terytorium Polski. Wprowadza możliwości ubiegania się o zezwolenie na pobyt czasowy w celu wykonywania pracy, przedłużenie uprawnień pobytowych dla obywateli Ukrainy, którzy przebywali w Polsce przed 24 lutego 2022 r., możliwość korzystania z ochrony czasowej na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy specjalnej a korzystanie z ochrony czasowej na terytorium innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej. Ustawa nowelizująca z dniem 1 kwietnia 2023 r. wprowadzi natomiast do art. 42 ustawy specjalnej nową regulację umożliwiającą obywatelom Ukrainy, których pobyt na terytorium Polski uznaje się za legalny i status pobytowy dokumentuje posiadany numer PESEL (ze statusem „UKR”), ubieganie się o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy, które związane jest z podstawowymi formami aktywności ekonomicznej czyli:

- zezwolenia na pobyt czasowy i pracę
- zezwolenia na pobyt czasowy w celu wykonywania pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji
- zezwolenia na pobyt czasowy w celu prowadzenia działalności gospodarczej [7].

Państwo polskie oraz społeczeństwo w czasie wybuchu zbrojnego w Ukrainie wykazało się niewątpliwie solidarnością wobec uchodźców. Powstały akty prawne, które regulowały dostęp do opieki zdrowotnej, ochrony socjalnej, dostęp dzieci do szkolnictwa funkcjonującego w państwie na każdym jej szczeblu. Zaś obywatele często udzielali schronienia we własnym miejscu zamieszkania. Konflikt zbrojny w Ukaranie wskazał innym krajom Unii Europejskiej, a nawet światu w jaki sposób można chronić uchodźców, którzy uciekają przed wojną w celu ochrony swojego życia.

BIBLIOGRAFIA:

1. GRABOWSKA-BACZA A., *Prawa człowieka w czasie wojny*, „Studenckie Zeszyty Naukowe”, Zeszyt 26, rok XVIII, (2015).
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997r., Dz. U. 1997 Nr 78 poz. 483.
3. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, (t. j. Dz. U. z 2009 r., Nr 189, poz. 1472).
4. SIENIOWA T., (red.), *Prawa i obowiązki uchodźców w Polsce*, Fundacja Instytut na rzecz Państwa Prawa, Lublin 2010.
5. Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, Dz. U. 2022, poz. 583.
6. Ustawa z dnia 13 stycznia 2023r. o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2023, poz. 185.
7. <https://www.gov.pl/web/udsc/nowelizacja-ustawy-o-pomocy-obywatelom-ukrainy-w-zwiazku-z-konfliktem-zbrojnym-na-terytorium-tego-panstwa>, [dostęp: 22.04.2023].

Justyna Krzywkowska

Dr. hab., Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie,
Filia w Ełku, Polska

OCHRONA OBIEKTÓW SZKOLNYCH I UNIWERSYTECKICH W ŚWIETLE MIĘDZYNARODOWEGO PRAWA HUMANITARNEGO

Prawo do nauki jest nierozdzielnie związane z wykonywaniem praw człowieka. Nauka jest prawem chronionym nie tylko w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności [1], ale również w różnych innych aktach prawa międzynarodowego, europejskiego i krajowego. Edukacja stanowi jedno z najważniejszych świadczeń publicznych. Treść art. 26 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka [2] wyznacza pewien standard gwarancyjny w postaci ustanowienia obowiązku nauki podstawowej. Z kolei art. 18 ust. 4 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych [3] nakłada na